

PRECIZĂRI ÎN LEGĂTURĂ CU CORPUSUL AȘEZĂRILOR CULTURII ARIUȘD-CUCUTENI

A. LASZLO

Cu ocazia împlinirii unui secol de la descoperirea, în 1884, a stațiunii eponime a culturii Cucuteni au văzut lumina tiparului două importante cărți. Prima, **The Cucuteni-Tripolye Culture. A Study in Technology and the Origins of Complex Society**, BAR International Series 217, Oxford, 1984, 221 p., se datorează tinerei cercetătoare americane Linda Ellis, de la Universitatea Harvard. Cea de-a doua, **Așezările culturii Cucuteni din România**, Iași, 1985, 218 p., este opera arheologilor Dan Monah și Ștefan Cucos, bine cunoscuți și apreciați datorită exemplarelor lor cercetări, desfășurate în cadrul Muzeului de Istorie din Piatra Neamț. Dacă în prima carte referirile la descoperirile de tip Ariușd sînt doar sporadice, autorii celei de-a doua lucrări au acordat atenția cuvenită și ariei transilvănene a culturii studiate. Nucleul acestei importante cărți, de mult așteptată în literatura noastră de specialitate, îl constituie **Corpus-ul** descoperirilor, întocmit de Dan Monah cu contribuția lui Dragomir N. Popovici (p. 52-167), conținînd datele principale referitoare la 1.151 așezări, la care se mai adaugă și cele cu nr. 1.152-1.373, cuprinse în **Addenda** (p. 168-177). Dorința autorilor a fost de a realiza un studiu cît mai complet. „Intenționam – se spune în Introducere – să indicăm de fiecare dată poziția așezării (înalță, medie, joasă), tipul de așezare (deschisă, fortificată natural, artificial, grupată, răsfirată, sezonieră etc.), suprafața ocupată de urmele de locuire și stadiul cercetărilor. Din nefericire, nu întotdeauna acest lucru a fost posibil” (p. 14. În legătură cu principiile care au stat la baza întocmirii **Corpus-ului**, vezi și p. 52-53).

În cele ce urmează vom încerca – în spiritul dorinței autorilor – să aducem unele completări și corecțiuni în legătură cu așezările de tip Ariușd din sud-estul Transilvaniei, apelînd la literatura de specialitate mai veche, astăzi mai puțin accesibilă și nevalorificată în întregime de autori. Observațiile noastre vor urmări ordinea și denumirile sub care așezările au fost

incluse în **Corpus**-ul la care ne referim. La urmă vom menționa acele așezări de tip Ariușd, cunoscute din literatură, care nu figurează în **Corpus**. Dacă numele localității este identic cu cel al comunei de care aparține, acesta din urmă nu se va mai menționa. De asemenea, județul se precizează numai în cazul localităților aflate în afara județului Covasna.

ARACI, comuna Vilcele

Nr. 13, p. 54. **Csulak-Karéj** = **Coasta Dealului**. Denumirea corectă în l. magh. Csulakkaréj, Csulak-Karéj sau Hegykaréj. Așezarea se află la aproximativ 3 km N de Ariușd, la dreapta de drumul ce duce spre Araci, în fața vărsării pârâului Retceș, pe un deal de formă arcuită, cu pante abrupte și cu platoul orizontal. Așezarea a fost descoperită cu ocazia săpăturilor de la Ariușd din anul 1913. Cf. **Jelentés SzNM**, 1913, p. 13; László, 1914, p. 281, 387. Schroller 1929, p. 334 o include în rîndul așezărilor aparținînd unei etape de tranziție de la ceramica pictată de tip Ariușd la cultura Schneckenberg.

Nr. 14, p. 54. **Locul Păduros**. Referindu-se la László 1914, p. 281, se afirmă că în locul respectiv există o altă așezare de tip Ariușd, probabil din faza Căcuteni A. În realitate, la p. citată F. László scrie următoarele: „Disponem de date, culese la fața locului, indicînd că în faza mai tîrzie a preistoriei (sl. n. — A.L.), în jurul așezării (de la Ariușd-Tyiszk), într-un cerc cu raza de 3 km au existat așezări și pe dealurile Vecer și Csókás (de la Ariușd), precum și pe dealul Fásbérc și pe înălțimea de deasupra locului numit Füzestér, de lingă pârâul Retkes, de la Araci”. Locul Păduros corespunde probabil cu punctul Fásbérc, punct în care nu sînt semnalate însă descoperiri de tip Ariușd. Roska 1942, p. 30, nr. 9, menționează doar o singură așezare de tip Ariușd de la Araci, ca și Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 10. Astfel, existența unei așezări de tip Ariușd la Araci—Locul Păduros, deocamdată nu se confirmă.

ARIUȘD, com. Vilcele

Nr. 18, p. 55. **Grădina de in**. Așezarea se află la 1,5 km N-E de Dealul Tyiszk. Este menționată la László 1911, p. 181, 232, nr. 11 (și nu p. 181 și urm.), precum și la László 1914, p. 281; Roska 1942, p. 79, nr. 30. Schroller 1929, p. 334 o încadrează în a sa „etapă de tranziție”.

Nr. 19, p. 55. **Tyiszk-hegy**. Se afirmă că în cursul săpăturilor sistematice din anii 1907—1913 și 1925 a fost cercetată o suprafață de peste 315 m². În realitate, pînă în anul 1913 inclusiv, a fost săpată o suprafață de 515 m², corespunzînd zonei locuințelor 1—4 (cf. László 1914, p. 291, 390 și fig. 4). La aceasta se mai adaugă suprafața de circa 220 m², săpată în 1925, în zona locuințelor 5—6, cercetate parțial, și la sud de L 1—3 (cf. László 1978, p. 203—206 și fig. 6; A. László, **Aluta**, 1980, p. 13—18 și fig. 1). Este necesar

să îndreptăm și datele referitoare la sistemul de apărare. Acesta constă într-un șanț săpat în locul îngust, care leagă spre est Dealul Tyiszk de platoul numit Tyiszk de Sus. Potrivit observațiilor făcute pe un profil natural, format în urma unei surpări, acest șanț avea o deschidere de 18 m și o adâncime maximă de 2,10 m. În partea de nord, așezarea a fost apărată printr-un alt șanț, mărginit de două valuri, înalte de 0,70–1,10 m, întărite și cu palisade (cf. László 1914, p. 381–386, 415–417, fig. 3, 70, 72, 76). Afirmatia că F. László „a identificat șase niveluri de locuire din faza Cucuteni A” este numai în parte corectă. El a deosebit, într-adevăr, șase depuneri alternante, de „terramare” și de chirpici ars, aparținând culturii cu ceramică pictată (László 1914, p. 291–381, 390–415), identificate la început cu trei, apoi cu patru niveluri de locuire (László 1911, p. 186, 238; László 1924, p. 26). Mai trebuie precizat, pentru a evita unele confuzii, că aceste șase depuneri („cultura A”) sînt suprapuse de un al șaptelea strat („cultura B”) încadrat de F. László în „perioada de tranziție de la epoca pietrei la epoca bronzului” (László 1924, p. 2) și atribuit ulterior culturii Schneckenberg (Schroller 1929, p. 328–330). Pentru istoricul cercetărilor nu este, poate, lipsit de importanță faptul că la săpăturile din zilele de 26–27 septembrie 1908, a participat și Hubert Schmidt, cercetătorul așezării de la Cucuteni (cf. **Jelentés SzNM**, 1908–1909, p. 19) și că lucrările șantierului au fost vizitate, la 15 august 1925, și de Vasile Pârvan (cf. László 1978, p. 42, 98; A. László, **Cercetări istorice**, 9–10, 1978–1979, p. 639–644; idem, **Aluta**, 1980, p. 12). În sfîrșit, bogata bibliografie referitoare la așezarea de la Ariușd mai poate fi completată cu următoarele lucrări: F. László, **Négyezer éves kultúra emlékei Háromszék vármegyében** (Monumentele unei culturi de patru milenii în comitatul Trei Scaune), Sf. Gheorghe, 1911, p. 27. (= **SzNép**, 1911, nr. 92–98); idem, **Archaeologiai Értesítő**, 1914, p. 151–153; idem, **SzNép**, 1924, nr. 100; 1925, nr. 61; idem, **Convorbiri literare**, 1924, p. 874–877; László 1978; V.G. Childe, **Emlékkönyv, SzNM**, p. 338–350; M. Roska, **ibidem**, p. 264–269; idem, **Az ősrégészet kézikönyve** (Tratat de arheologie preistorică), II, Cluj, 1927, passim: Schroller 1929; I. Nestor, **Studii și Comunicări** (Sf. Gheorghe), 1973, p. 21–25; Z. Székely, **ibidem**, p. 37–43; A. Nițu, **ibidem**, p. 57–124; A. László, **ibidem**, p. 171–205. O bibliografie mai completă: Roska 1942, p. 77–79, nr. 30; J. Banner, I. Jakabffy, **A Közép-Dunamedence régészeti bibliográfiája**, I, Budapest, 1954, p. 195–196; E. Comșa, **Bibliografia neoliticului de pe teritoriul României**, București, I, 1976, II, 1977, passim. Pentru orientare, cf. Indicele tematic, I, p. 157; II, p. 116; László 1978, p. 208–212 (Apendice 2–3).

AUGUSTIN, com. Ormeniș, jud. Brașov

Nr. 33, p. 56. **Punct neprecizat**. Cu trimitere la F. László, **Jelentés SzNM**, 1913, p. 15, se menționează „o așezare ariușdeană, datată probabil în faza Cucuteni A”. În lucrarea citată sînt menționate însă doar piese de bronz, descoperite la Augustin, și ajunse la Muzeul din Sfîntu Gheorghe din

colecția lui S. Simonffy; Roska 1942, p. 29, nr. 5, menționează deja de la Augustin și descoperiri de tip Ariușd. Această localitate este inclusă și de Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 36, în lista descoperirilor de tip Ariușd.

BIXAD, com. Malnaș

Nr. 94, p. 62. **Cetatea Șea = Vápavára**. Așezarea este semnalată deja în *Jelentés SzNM*, 1908–1909, p. 45. La László 1911, p. 177, 227, nr. 1 nu este menționat sondajul care ar fi fost efectuat în anul 1910. În ceea ce privește poziția așezării, ea se află la sud de Bixad, pe un promontoriu de andezit, care se înalță cu 45–50 m deasupra confluenței pârului Rekettyés cu Oltul. Promontoriul, înconjurat de pante abrupte, stîncoase, se leagă numai spre nord de prima terasă a Oltului. Aici se află un triplu șanț de apărare, adîncimea max. fiind apreciată la cca. 10 m. „Numai prin săpături ar putea fi stabilit, dacă aceste șanțuri datează din epoca premyceniană (din epoca culturii Ariușd) sau dacă sînt contemporane cu zidurile cetății (medievale). Probabil, deja în epoca premyceniană a existat o șanțuire mai redusă, adîncită de locuitorii din vremurile mai tîrzii” (László 1911, p. 177. Cf. și László 1914, p. 386).

BOD, jud. Brașov

Nr. 117, p. 64. **Movila Popii = Gorganul = Priesterhügel**. Așezarea se află pe o înălțime izolată (martor de terasă, cu bază stîncoasă), purtînd și denumirile de Hügel, Predigerberg, Gorgány, Csigadomb, Éleskö (László 1911, p. 183–184). Stațiunea este menționată deja de Orbán, VI, p. 441.

BODOC

Nr. 123, p. 65. **Pădurea Mestecenilor = Nyirerdo** (corect: Nyírerdő). La Schroller 1929, p. 334, citat pentru această așezare, Bodoc este menționat, fără precizarea punctului, în rîndul stațiunilor din a sa etapă de tranziție. Roska 1942, p. 246, nr. 48, semnalează, într-adevăr, o așezare de tip Ariușd în punctul „Nyírerdő”, precizînd, în același timp, că toporul de aramă cu brațele în cruce a fost descoperit în cetatea „Kincsás”, aflată pe o înălțime păduroasă din împrejurimile localității (*ibidem*, p. 245). Primele informații cu privire la atestarea unor stațiuni de tip Ariușd la Bodoc le avem din anul 1925. Este vorba de identificarea de către locuitorul Imre Béla din Zoltán a două așezări în iarna și primăvara acestui an, studiate la fața locului de F. László care a și semnalat prompt aceste descoperiri în presă. Cf. *SzNép*, 1925, nr. 61 (= László 1978, p. 187–188) și interviul lui L. Simon în *Brassói Lapok*, 1925, nr. 174. Nu putem stabili, cu care dintre cele trei așezări, cuprinse în *Corpus* (nr. 122–124), corespund aceste două stațiuni.

BOROȘNEU MIC, com. Boroșneu Mare

Nr. 143, p. 67. **Cetatea lui Borz = Măgura Rotundă.** În bibliografia citată (László 1911, p. 182; 1924, p. 17) se menționează doar toponimul „Borzvára” (Cetatea lui Borz sau, mai degrabă, Cetatea bursucului) și nu se face nici o referire la denumirea de „Măgura Rotundă – Kerékdomb” (corect: **Kerekdomb**). De asemenea, se menționează un șanț de apărare și nu șanțuri. Așezarea este desemnată cu același toponim („Borzvára”) și la Schroller 1929, p. 334; Roska 1942, p. 125, nr. 138. În legătură cu această așezare se mai poate preciza că ea se află pe un promontoriu situat la vest de sat, în valea pârului Kispatak, între două viroage („Szénégető-árok”, „Papszéna-árka”), la o înălțime de 15–20 m deasupra nivelului apei. Lungimea promontoriului este de 60 m, iar lățimea de 40 m. În locul unde acesta se leagă de restul terasei se află un șanț de apărare a cărui adâncime a fost apreciată la 6–8 m (László 1911, p. 182, 232, nr. 16). Această fortificație este menționată și de Orbán, III, p. 164. În legătură cu cercetările efectuate în această așezare vezi și **Jelentés SzNM**, 1907, p. 19; 1908–1909, p. 44.

CATALINA

Nr. 197, p. 72. **Punct neprecizat.** În bibliografia citată (Roska 1942, p. 266, nr. 144) nu se semnalează „existența unei așezări ariușdene, probabil din faza „Cucuteni A”. Roska menționează doar descoperiri în parte analoge cu materialul provenit din stratul superior de la Ariușd (aparținând culturii Schneckenberg)! Catalina nu este cuprinsă nici în lista descoperirilor de tip Ariușd, întocmită de Comșa 1973, p. 55, fig. 3.

CERNAT

Nr. 205, p. 73. **Dîmbul Bisericii = Templomdomb.** László 1911, p. 182, 232, nr. 13 nu menționează efectuarea unui sondaj în 1910. El precizează, în schimb, că un număr impresionant de descoperiri de tip Ariușd, La Tène și provincial-roman au ieșit la suprafață în anul 1901, cu ocazia unor lucrări de terasament care au distrus în bună parte stațiunea. În legătură cu cercetările efectuate în această așezare, vezi și **Jelentés SzNM**, 1910–1911, p. 62, 65, 79.

DALNIC, com. Moacșa

Nr. 309, p. 85. **Tanorok.** Înainte de Roska 1942 (citată în **Corpus**), așezarea este menționată în **Jelentés SzNM**, 1913, p. 13, ca fiind descoperită cu ocazia unor cercetări geologice.

HÄLCHIU, jud. Braşov

Nr. 496, p. 103. **Eichrücker**. Corect: **Eichbrücken** (cf. Roska 1942, p. 110, nr. 70). Contrar afirmaţiei din **Corpus**, aşezarea nu este menţionată la László 1911.

HÄRMAN, jud. Braşov

Nr. 505, p. 104. **Kösberg**. Corect: **Käsberg**. Aşezarea este menţionată şi la László 1911, p. 184, 234; 1914, p. 281, 387, precizându-se că ea se află pe malul stîng al Oltului, pe o înălţime izolată (martor de terasă cu bază stîncoasă).

ILIENI

Nr. 571, p. 110. **Dealul Izvorului = Forásdomb**. Corect: **Forrósdomb**. Cf. **Jelentés SzNM**, 1908–1909, p. 45; 1910–1911, p. 62, 79; László 1914, p. 281, 388. Doar la László 1911, p. 180, 230, nr. 9 apare, datorită unei greşeli de tipar, **Forrásdomb** (corectată de mîna lui László pe exemplarul din posesia noastră).

LEŢ, com. Boroşneu Mare

Nr. 589, p. 112. **Dealul Cetăţii = Várhegy**. **Várhegy** (**Varhegyiu**) este, de fapt, numele satului astăzi inexistent, contopit cu Leţ. Aşezarea de tip Ariuşd se află pe un deal, situat lîngă fostul sat **Várhegy**, între **Boroşneu Mare** şi **Leţ** (László 1911, p. 183, 233, nr. 18). Roska 1942, p. 299, nr. 41, numeşte dealul „**Várdomb**” (**Dealul Cetăţii**). László 1911, p. 183, nr. 18 mai precizează că dealul, avînd o suprafaţă de 20 iugăre, se ridică brusc din lunca Rîului Negru, doar panta lui dinspre sat fiind mai domoală. Înălţimea sa absolută este de 550 m, iar cea relativă de circa 25 m. Cf. şi **Jelentés SzNM**, 1910–1911, p. 65, 79–80.

LISNĂU, com. Ozun

Nr. 603, p. 114. **Dealul Jenejiek**. Corect: **Jenejek (-hegye)**. În **Jelentés SzNM**, 1912, p. 62 (citată în **Corpus**) aşezarea nu este menţionată. Conform datelor lui László 1911, p. 182, 232, nr. 14, aşezarea se află la poalele Munţilor Buzăului, pe o înălţime ce se ridică deasupra pîriului Lisnău (afluent al Rîului Negru), sub dealurile **Bükkös** şi **Csukjon**. Vezi şi **Jelentés SzNM**, 1910–1911, p. 62.

MALNAȘ

De pe teritoriul comunei Malnaș sînt menționate în **Corpus** patru așezări (nr. 620–623), fără a se preciza dacă ele se află pe teritoriul localităților Malnaș-Sat ori Malnaș-Băi.

Nr. 620, p. 115. **Culme nisipoasă = Füvenyestető**. Stațiunea se află pe teritoriul localității Malnaș-Băi și face parte din rîndul așezărilor fortificate și artificial. Dintre cele două șanțuri de apărare, presupuse, pe baza conformației terenului, încă la începutul secolului László 1911, p. 177, 228, nr. 2) a fost secționat, cu ocazia recentelor săpături, doar cel interior, avînd deschiderea actuală de circa 7 m, iar adîncimea maximă de 1,60 m. Șanțul taie singura cale de acces, dinspre NNW, unde promontoriul pe care se află așezarea se leagă de restul platoului – terasa inferioară a Oltului (A. László, **Materiale**, 14, 1980, p. 124). Bibliografia poate fi completată cu următoarele lucrări: **Jelentés SzNM**, 1908–1909, p. 18, 44–45 (aici se menționează printre altele, prezența lui Hubert Schmidt la un mic sondaj efectuat la 18 nov. 1909); 1910–1911, p. 62, 79, 81; 1913, p. 14; Schroller 1929, p. 333–336; Roska 1942, p. 170, nr. 137; VI. Dumitrescu și colab., **Hăbășești. Monografie arheologică**, București, 1954, p. 453. Materialele descoperite numai în parte au fost depuse la Muzeul Județean Sfîntu Gheorghe, în parte aflîndu-se în colecția Seminarului de Arheologie al Universității din Iași.

Nr. 621, p. 115. **Colțul Mesteacănului = Nyírsorká** (corect: Nyírsorka). Referindu-se la Roska 1942, p. 170, nr. 137, se menționează „o așezare ariușdeană, probabil din faza Cucuteni A”. În locul citat sînt menționate doar fragmente ceramice neornamentate, de tip neolitic, descoperite în punctul numit „Nyírsorka”, aflat între cîmpia Oltului și drumul ce duce spre Hatod. Această stațiune ar putea să corespundă, totuși, cu așezarea de tip Ariușd, descoperită în 1925 la Malnaș-Băi, în dreptul intrării drumului ce vine dinspre Hatod (F. László, **SzNép**, 1925, nr. 61).

MOACȘA

Nr. 671, p. 120. **Bobîlna**. Referindu-se la Roska 1942, p. 245, nr. 47, se semnalează „o așezare ariușdeană, sondată în anii 1910–1911 de Fr. László și V. Csulak” (corect: Csutak). În locul citat, Roska se referă la fragmente ceramice corespunzătoare stratului superior de la Ariușd (= cultura Schneckenberg), descoperite în locurile numite „Kisvölgy” și „Bábolna”, din hatarul satului Pădureni (Sepsibesenyő)! Așezarea de la punctul „Bábolna” a fost sondată de F. László la 28.VII.1910. Cf. **Jelentés SzNM**, 1910–1911, p. 79.

OLTENI, com. Bodoc

Nr. 727, p. 125. **Cetatea Fetii = Leánykavár**. La descrierea sumară din **Corpus** se poate adăuga că promontoriul pe care se află așezarea este le-

gat numai spre NE de înălțimile învecinate printr-o limbă îngustă de pământ. Înălțimea astfel izolată, bine apărată natural, ridicându-se cu circa 50 m deasupra nivelului Oltului, are o suprafață trapezoidală cu diametrele de 55, respectiv 50 m. Cu ocazia sondajului efectuat la 6 oct. 1910, sub humusul actual a fost observat un strat de chirpici interpus între două depuneri cu resturi menajere. Sondajul s-a efectuat pînă la adîncimea de 2,30 m, adîncime la care stratul de cultură încă nu se terminase. În ceea ce privește grosimea stratului de cultură, se apreciază că această așezare este depășită numai de stațiunea de la Ariușd – Dealul Tyiszk (László 1911, p. 178, 229, nr. 5). Cf. și **Jelentés SzNM**, 1908–1909, p. 43; 1910–1911, p. 79. László 1914, p. 386, include și această stațiune în rîndul așezărilor fortificate cu șanțuri de apărare. Stațiunea este menționată pentru prima dată de Orbán, III, p. 58. Nu avem informații că după F. László așezarea ar fi fost sondată de J. Teutsch.

Nr. 728, p. 125. **În dosul cetății = Vármege**. Micul deal, de formă eliptică, pe care se află așezarea, se ridică cu circa 2 m față de terenul înconjurător. Altitudinea sa absolută este de 569,2 m, iar cea față de apa Oltului, 21 m. Așezarea este mărginită spre est de albia Oltului, iar pe celelalte laturi de un șanț de apărare circular, lat de 6–8 m. Cu ocazia săpăturilor efectuate de F. László în 1908, a fost cercetată pînă la solul viu, atins în general la 1 m adîncime, o suprafață de 31 x 14 m (434 m²). Cf. **Jelentés SzNM**, 1908–1909, p. 42–43; László 1911, p. 177–178, 228–229, nr. 4 și pass.; László 1914, p. 386.

Nr. 729, p. 125. **La Gy. Sántha**. Mai exact: fostul teren al văduvei lui Gy. Sántha. Așezarea se află pe un promontoriu, lat de 60 m, avînd o înălțime de cca. 15 m față de nivelul Oltului și legat de restul terasei numai spre vest, loc în care se observă urmele unui șanț de apărare. Cf. László 1911, p. 178, 229–230, nr. 6.

RECI

Nr. 871, p. 138. **Comalău** (corect: Comolău). Referindu-se la Roska 1942, p. 136, nr. 235, de pe teritoriul fostului sat Comolău (acum înglobat în satul Reci) se menționează „o așezare ariușdeană”. În locul citat, Roska nu menționează descoperiri de tip Ariușd, ci doar „ceramică în parte eneolitică, în parte identică cu cea a stratului superior de la Ariușd” (aparținînd culturii Schneckenberg)! Comolău figurează, totuși, fără indicarea sursei, și în lista descoperirilor de tip Ariușd, întocmită de E. Comșa (1973, p. 55, fig. 3, nr. 24).

Nr. 872, p. 138. **Cimpia Turcilor = Törökrétje**. Mai corect ar fi: Rîtul (cîmpul) Turcului (sau al lui Török, frecvent nume de familie). Așezarea este menționată deja în **Jelentés SzNM**, 1905, p. 10–11 (sondaj în ziua de 4 mai); 1908–1909, p. 45; 1910–1911, p. 62, 78 (sondaj în ziua de 6 sept. 1910). Locul mai este numit și „Templomdomb” – Dealul bisericii (**ibidem**).

Nr. 873, p. 139. **Doboica** (= „Dobojka“). Dealul Dobojka, înalt de 55 m, se ridică din cimpia de pe malul drept al Rîului Negru, la nord de sat. Pe latura lui sudică se află biserica reformată de la Reci. Așezarea de tip Ariușd se află la sud de biserică, pe terasa inferioară a Rîului Negru, la o înălțime de circa 20 m față de nivelul apei. Stratul de cultură a putut fi urmărit pe o suprafață largă de 90 m, întinsă de la malul înalt de deasupra cîmpului numit „Malomkert“ (Grădina morii) spre vârful dealului și lungă de 120 m, de la același mal pînă la limita vestică a cimitirului vechi. Cf. László 1911, p. 182–183, 233, nr. 17.

Sîntem de părere că cele două puncte, nr. 872 și 873, reprezintă aceeași așezare, respectiv că „Törökrétje“ (care figurează, după cum am arătat, și sub denumirea de „Templomdomb“) este o parte a dealului „Dobojka“ (pe care se află biserica reformată din Reci). Hotărîtor ni se pare în această privință faptul că László 1911, menționează o **singură așezare** de tip Ariușd de la Reci, așezarea de pe dealul „Dobojka“, precizînd că primul sondaj a fost efectuat aici în anul 1905. Cf. László 1911, p. 182 și nota 2. În această notă se trimite la **Jelentés SzNM, 1905, p. 10–11**, unde se relatează despre sondajul efectuat în locul numit „Törökrétje“! În concluzie, credem că așezarea a fost localizată la început, în rapoartele anuale ale muzeului, în punctul „Törökrétje“ (= „Templomdomb“), iar în László 1911, pe dealul mai cuprinzător (probabil mai bine cunoscut) „Dobojka“, ca în László 1924, p. 9 și pass. să se revină, din nou, la toponimul „Törökrétje“, indicînd un spațiu mai limitat și fiind, deci, mai exact.

Nr. 874, p. 139. **Grădina bisericii = Templomkert**. Acest toponim ar putea să se refere la aceeași așezare, discutată mai sus.

Concluziile noastre sînt întărite și de faptul că, prezentînd așezarea de la Sfîntu Gheorghe – „Gémvára“, László 1911, p. 179, menționează că de aici, în direcția estică, poate fi văzută stațiunea aflată pe dealul bisericii de la Reci, dealul bisericii fiind invocat ca un punct de reper și nu ca un toponim.

SFINTU GHEORGHE

Nr. 925, p. 144. **Cetatea Cocorului = Gémvára**. Așezarea se află pe un promontoriu care se ridică cu 20–25 m deasupra apei pîriului Debren și este înconjurat spre S, V și E de pante abrupte. Latura nordică este întărită cu un șanț de apărare, aflat la 70 m de capătul sudic al așezării. Cu ocazia săpăturilor din anul 1901, traseul acestui șanț a fost urmărit pe o distanță de 22 m. Stațiunea a fost mult deranjată datorită îndelungatelor lucrări agricole. Cf. **A SzNM Értesítője, III, 1902, p. 17–18**; László 1911, p. 179, 230, nr. 8, fig. 2.

SINIONLUNCA (corect: Sîntionlunca), com Ozun

Nr. 935, p. 145. **Piriul Negru = Feketeügy**. Localitatea este cuprinsă și în lista descoperirilor de tip Ariușd, întocmită de Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 10.

SINZIENI

Nr. 936, p. 145. **Piatră de șlefuit**. Autorul **Corpus-ului** presupune că această așezare „ar putea fi stațiunea amintită de Fr. László fără precizarea toponimului”. În bibliografia indicată (László 1924, p. 18, „nr. 1” — corect: nota 1) așezarea de la Sinzieni este însă menționată în rîndul stațiunilor contemporane cu „cultura B” (= Schneckenberg) de la Ariușd ! De altfel, în rapoartele anuale ale Muzeului din Sfîntu Gheorghe sînt menționate în repetate rînduri recunoașterile și sondajele efectuate la Sinzieni, în necropola de incinerare de lingă calea ferată, precum și în așezările din perioada de trecere de la neolitic la epoca bronzului (kőbronzkor) aflate în locurile numite „Urakszer-lábja” și „Táncospad”. Cf. **Jelentés SzNM**, 1910–1911, p. 62, 79; 1913, p. 14; 1914, p. 14.

ȘOIMENI, com. suburb. Păuleni-Ciuc, or. Miercurea Ciuc, jud. Harghita

Nr. 998, p. 150. **Punct neprecizat**. Așezarea este menționată și la Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 45. Identic cu așezarea cercetată la Ciomortan (astăzi înglobat în comuna Păuleni-Ciuc) — „Dealul Cetății” ? Cf. Z. Székely, **Materiale**, 5, 1959, p. 238–240; idem, **Studii și Comunicări** (Sfîntu Gheorghe), 1973, p. 37, 39.

ȚUFALĂU, com. Boroșneu Mare

Nr. 1074, p. 159. **Punct neprecizat**. De verificat, dacă această așezare nu corespunde cu cea de pe dealul aflat la confluența pîriurilor Covasna și Papolc, sondată la 7 oct. 1910, stațiune a cărei vîrstă nu a fost precizată. Cf. **Jelentés SzNM**, 1910–1911, p. 62, 79. Țufalău este inclus și în lista descoperirilor de tip Ariușd, întocmită de Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 21.

ZOLTAN, com. Ghidfalău

Nr. 1150, p. 167. **Dealul Bisericii = Templodomb** (corect: Templodomb). Așezarea se află la poalele Munților Bodocului, pe un bot de deal legat numai spre vest de înălțimile învecinate, zonă în care a fost săpat un șanț de apărare. Urmele unor șanțuri inelare au fost observate și pe latura de nord și nord-est a așezării. Cf. László 1911, p. 179, 230, nr. 7; 1914, p. 386. Vezi și **Jelentés SzNM**, 1908–1909, p. 44; 1910–1911, p. 81 (sondaj,

19 mai 1911). În publicațiile mai vechi așezarea este menționată ca aflându-se pe teritoriul fostului sat Étfalva, astăzi înglobat în Zoltan.

AȘEZĂRI NEINCLUSE ÎN CORPUS

1. **Aninoasa**, com. Reci. Așezarea se află la circa 1200 m distanță, stînga de drumul ce duce de la Aninoasa spre Saciova, pe un bot de deal care se înalță cu 8–10 m deasupra confluenței pîriurilor Saciova (Szacsva) și Kurta. Dealul, avînd o lățime de circa 50 m, se leagă numai printr-o „limbă” îngustă de înălțimile înconjurătoare. Locul așezării este numit de localnici „La șezut” („Oláhülés”) și se află pe terenul lui M. Dénes. Cf. László 1911, p. 182, 232, nr. 15. Vezi și **Jelentés SzNM**, 1904, p. 8; 1908–1909, p. 44. Schroller 1929, p. 334, menționează așezarea în rîndul descoperirilor din a sa etapă de tranziție. Așezarea figurează și în lista lui Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 18.

2–3. **Ariușd**, com. Vilcele. Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 6–9, fără precizări, menționează de pe teritoriul satului patru așezări, față de cele două, bine cunoscute, cuprinse și în **Corpus** (nr. 18–19) și discutate mai sus. De verificat !

4. **Boroșneu Mare**. Schroller 1929, p. 334, menționează o așezare cu ceramică pictată de tip Ariușd, situată pe Dealul Cetății („Várhegy”). Roska 1942, p. 186, nr. 12, menționează de aici, printre altele, fragmente de vase pictate, precum și ceramică contemporană cu stratul superior de la Ariușd. Așezarea figurează și în lista lui Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 20.

5. **Brașov**. Punct neprecizat. Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 2.

6. **Cața**, jud. Brașov. Punct neprecizat. Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 37.

7. **Ciomortan**. Cf. *supra*, Șoimani, nr. 998.

8. **Feldioara**, jud. Brașov. Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 11–12, menționează două așezări de tip Ariușd la Feldioara. În studiul dedicat descoperirilor de la Feldioara (*ibidem*, p. 45–54) se vorbește de o singură așezare, cea aflată pe Dealul Cetății, cuprinsă și în **Corpus** (nr. 416, p. 95). De verificat !

9. **Imeni**, com. Catalina. Punct neprecizat. Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 25.

10. **Malnaș-Sat**, com. Malnaș. Așezarea se află la 4 km sud de Malnaș-Băi, între Malnaș-Sat și Olteni, pe malul drept al Oltului, între șosea și marginea pădurii pe un mic deal izolat, limitat de două viroage. **Jelentés SzNM**, 1908–1909, p. 45; László 1911, p. 177, 228, nr. 3.

11. **Olteni**, com. Bodoc. Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 30–33, fără precizări, menționează de pe teritoriul satului patru așezări, față de cele trei,

cunoscute, cuprinse în **Corpus** (nr. 727–729) și discutate mai sus. Cea de-a patra așezare este oare identică cu stațiunea descrisă **supra**, la nr. 8? De verificat!

12. **Rișnov**, jud. Brașov. Punct neprecizat. Comșa, 1973, p. 55, fig. 3, nr. 1.

13. **Rotbav**, com. Feldioara, jud. Brașov. Punct neprecizat: Comșa 1973, p. 55, fig. 3, nr. 13.

14. **Sinzieni**. În partea vestică a satului, pe un promontoriu numit Movila de la Orbó („Orbai domb”) a fost descoperită o așezare de tip Ariușd, sondată în anul 1972. În stratul de cultură, gros de 0,90 m, alături de obișnuita ceramică de tip Ariușd sînt semnalate și fragmente de vase Cucuteni A, tip Fedeleșeni, precum și altele, aparținînd fazelor Cucuteni A-B și B. Z. Székely, **Studii și Comunicări** (Sf. Gheorghe), 1973, p. 38–41, fig. 1/5; 2/1–5.

15. **Turia**. Pe teritoriul fostului sat Turia de Jos, pe terenul lui Csoboth János, în apropierea piriului Turia, cu ocazia unor lucrări de terasament, a fost descoperită o așezare de tip Ariușd, care a fost în cea mai mare parte distrusă. **Jelentés SzNM**, 1908–1909, p. 49; László 1911, p. 181–182, 232, nr. 12.

16. **Zoltan**, com. Ghidfalău. În primăvara anului 1925, locuitorul Imre Béla a descoperit pe teritoriul fostului sat Étfalva o nouă așezare de tip Ariușd care se adaugă la cea semnalată sub nr. 1150 din **Corpus**. F. László e efectuat personal o recunoaștere arheologică la fața locului. Cf. F. László, **SzNép**, 1925, nr. 61 (= László 1978, p. 187–188) și **Brassói Lapok**, 1925, nr. 174 (interviu de L. Simon).

Lucrarea de față nu reprezintă un repertoriu al descoperirilor de tip Ariușd. În ea ne-am referit numai la descoperirile din **Corpus**-ul cuprins în cartea lui D. Monah și Șt. Cucuș, în legătură cu care am avut de făcut anumite observații, incluzînd, de asemenea, cîteva descoperiri, omise de autori. Sperăm, totuși, că precizările și completările aduse cu privire la localizarea, poziția, forma, întinderea, tipul, stratigrafia și cercetarea așezărilor vor contribui la o mai bună cunoaștere a locului descoperirilor din sud-estul Transilvaniei în ansamblul complexului Ariușd–Cucuteni–Tripolie.

ABREVIERI

- Comşa 1973
Eugen Comşa, **Cîteva date despre aşezarea de tip Ariuşd de la Feldioara**, Studii şi Comunicări (Sfintu Gheorghe), 1973, p. 45–56.
- Emlékkönyv SzNM
Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára, Sfintu Gheorghe, 1929.
- Jelentés SzNM
Jelentés a Székely Nemzeti Múzeum... évi állapotáról, Sfintu Gheorghe.
- László 1911
László Ferenc, **Háromszék vármegyei praemykenaei jellegű telepek – Stations de l'époque pré-mycénienne dans le comitat de Háromszék**, Dolgozatok-Travaux, Cluj, 1911, p. 175–259.
- László 1914
Idem, **Ásatások az erősdí őstelepen – Fouilles á la station primitive de Erősd**, ibidem, 1914, p. 279–417.
- László 1924
Idem, **Les types de vases peints d'Ariuşd (Erősd)**, Dacia, 1, 1924 (1927), p. 1–27.
- László 1978
Idem, **Táj és tudomány. Válogatott írások (Scrieri alese)**, Bucureşti, Editura Kriterion, 1978, 246 p. (Ingrijire ştiinţifică, A. László).
- Orbán
Orbán Balázs, **A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismeii szempontból**, III, Pest, 1869; VI, Budapest, 1873.
- Roska 1942
Roska, Márton, **Erdély régészeti repertoriuma, I, Oskor — The-saurus antiquitatum Transsilvanicarum, I, Præhistorica**, Cluj, 1942.
- Schroller 1929
Schroller, Hermann, **Die bemalte Keramik im Kom. Háromszék – A háromszéki festett keramika**, Emlékkönyv SzNM, p. 327–337.
- SzNép
Székely Nép, ziar, Sfintu Gheorghe.

PRECIZĂRI ÎN LEGĂTURĂ CU CORPUSUL AȘEZĂRILOR CULTURII ARIUȘD-CUCUTENI

Re z u m a t

Cu ocazia centenarului descoperirii, în 1884, a așezării eponime a culturii Cucuteni a fost publicată cartea arheologilor Dan Monah și Ștefan Cucos, **Așezările culturii Cucuteni din România**, Iași, 1985, 218 p. Nucleul cărții îl constituie Corpus-ul descoperirilor, întocmit de Dan Monah (cu contribuția lui Dragomir N. Popovici), conținând datele principale referitoare la 1 151 așezări. În prezenta lucrare aducem unele completări și corecțiuni cu privire la denumirea, localizarea, poziția, forma, întinderea, tipul, stratigrafia și istoricul cercetării următoarelor așezări de tip Ariușd din sud-estul Transilvaniei, cuprinse în Corpus-ul menționat: nr. 13-14 (Araci); 18-19 (Ariușd); 33 (Augustin, jud. Brașov); 94 (Bixad); 117 (Bod, jud. Brașov); 123 (Bodoc); 143 (Boroșneu Mic); 197 (Catalina); 205 (Cernat); 309 (Dalnic); 496 (Hălchiu, jud. Brașov); 505 (Hărman, jud. Brașov); 571 (Ilieni); 589 (Leț); 603 (Lisnău); 620-621 (Malnaș); 671 (Moacșa); 727-729 (Olteni); 871-874 (Reci); 925 (Sf. Gheorghe); 935 (Sintionlunca); 936 (Sinzieni); 998 (Șoimeni, jud. Harghita); 1 074 (Țufalău); 1 150 (Zoltan).

În ultima parte a lucrării sint menționate următoarele așezări de tip Ariușd, cunoscute din literatura de specialitate, dar care nu figurează în Corpus: Aninoasa; Ariușd; Boroșneu Mare; Brașov, jud. Brașov; Cața, jud. Brașov; Ciomortan, jud. Harghita; Feldioara, jud. Brașov; Imeni; Malnaș-Sat; Olteni; Rîșnov, jud. Brașov; Rotbav, jud. Brașov; Sinzieni; Turia; Zoltan.

Județul este precizat numai în cazul localităților aflate în afara județului Covasna.

BEMERKUNGEN ZU EINEM CORPUS DER SIEDLUNGEN VOM TYP ARIUŞD-CUCUTENI

Zusammenfassung

Anlässlich des hundertjährigen Jubiläums der Entdeckung der Cucuteni-Kultur eponimen Siedlung erschien die Arbeit von Dan Monah und Ştefan Cucuș, **Așezările culturii Cucuteni din România**, Junimea Verlag, Iași, 1985, 218 S. Den Kern des Buches macht der von Dan Monah (unter Mithilfe von Dragomir N. Popovici) zusammengestellte Corpus, der die wesentlichen Angaben zu 1 151 Siedlungen aus Rumänien enthält einige Ergänzungen und Korrekturen bezüglich der Bezeichnung, der Situierung, der Lage, der Form, der Ausdehnung, der Art, der Stratigraphie und der Forschung folgender südostsiebenbürgischen Siedlungen vom Typ Ariușd aus dem oben erwähnten Corpus: Nr. 13–14 (Araci), 18–19 (Ariușd), 33 (Augustin), 94 (Bixad), 117 (Bod), 123 (Bodoc), 143 (Boroșneu Mic), 197 (Catalina), 205 (Cernat), 309 (Dalnic), 496 (Hălchiu), 505 (Hărman), 571 (Ilieni), 589 (Leț), 603 (Lisnău), 620–621 (Malnaș), 671 (Moacșa), 727–729 (Olteni), 871–74 (Reci), 925 (Sfintu Gheorghe), 935 (Sintionlunca), 936 (Sinzieni), 998 (Șoimeni), 1 074 (Țufalău), 1 150 (Zoltan).

Am Ende der Arbeit werden folgende Siedlungen vom Ariușd Typ erwähnt, die in dem Corpus nicht aufgezählt sind, obwohl sie in der Fachliteratur beschrieben wurden: Aninoasa, Ariușd, Boroșneu Mare, Brașov, Cața, Ciomortan, Feldioara, Imeni, Malnaș-Sat, Olteni, Rîșnov, Rotbav, Sinzieni, Turia, Zoltan.

